

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

A TARTALOMBÓL:

Kulcsár László
Klíímaváltozás és társadalmi változás

Székely Csaba
A környezeti kockázatok kezelése

Gilányi Zsolt
Ökorendszerek versus gazdasági rendszerek:
egyensúlyi rendszerek?

Happ Éva
Fenntartható turizmus és felelősségvállalás

Egyed Krisztián
Ha kihűlne a tó...

Gelányi Ildikó - Obádovics Csilla
A ló ökogazdasági hasznosíthatósága

2014/1

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Megjelenik évente négy alkalommal

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors:

Dr. Székely Csaba DSc, Dr. Fábian Attila PhD, Dr. Joób Márk PhD,
Dr. Kulcsár László Csc, Juhász Zita PhD. (szerkesztőségi titkár).

Szerkesztőségi munkatárs: Takács Eszter

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA), Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest), Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr), Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK), Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA), Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest).

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts: Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!

A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően lásd a folyóirat hátsó belső borítóját. / We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk:

/ Send manuscripts and letters by e-mail only to: zjuhasz@ktk.nyme.hu

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll.

/ Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.

A kéziratokat két független anonim bíráló értékeli. / Articles are refereed by anonym reviewers before publication.

Ismertetésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Prof. Kulcsár László

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

Sopron Erzsébet. u. 9. 9400 Hungary

Web oldal / web page: <http://gt.nyme.hu>

Előfizetés:

Intézményeknek: 2800 Ft./év

Egyéni előfizetés: 1700 Ft./év

Példányonkénti ár: 700 Ft./dupla szám: 1400 Ft.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2014 Nyugat – magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

6. ÉVFOLYAM

2014.

1. SZÁM

TARTALOM

Table of Contents and Abstracts in English: See page 171

*Klíma*változás - Fenntartható gazdaság - Ökológiai gazdálkodás

TANULMÁNYOK

Klímaváltozás és társadalmi változás

Kulcsár László 3

A környezeti kockázatok kezelése

Székely Csaba 15

Ökorendszerek versus gazdasági rendszerek: egyensúlyi rendszerek?

Gilányi Zsolt 28

Globális szintű (ökológiai) közjavak használatából fakadó externáliák következményei és szabályozása hazánkban

Horváth Csanád 38

Klímaváltozás és egy hitelintézet: Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank környezeti fenntarthatóság érdekében végzett tevékenysége

Horváth Gábor 53

Az ökológiai innováció helyzete és jövője Magyarországon

Gáspár Gergely - Keresztes Gábor 71

Fenntartható turizmus és felelősségvállalás

Happ Éva 90

Ha kihúlna a tó... A Hévízi-gyógyító desztinációra gyakorolt gazdasági hatása

Egyed Krisztián 102

Fenntartható turizmus a határregióban: Vas-hegy

Pankotay Fruzsina 117

A ló ökogazdasági hasznosíthatósága

Gelányi Ildikó - Obádovics Csilla 133

A felelős vállalat és a fenntarthatóság kapcsolata

Nagy Tamás 152

KÖNYVISMERTETÉS

Előre a gazdasági válságba! [Mihályi Péter: *A magyar gazdaság útja az adósságválságba 1945-2013*. Corvina Kiadó Budapest, 2013. 207 oldal ISBN 978 963 13 6169 8]

Füstös Hajnalka 166

Table of Contents/Abstracts 171

Fenntartható turizmus és felelősségvállalás

Happ Éva, egyetemi docens¹¹

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

ABSZTRAKT A 21. században a turizmus az egyik legjövödelmezőbb ágazata a gazdaságnak. 2012 végén, először a történelemben, a nemzetközi turistaérkezések száma elérte az évi 1 milliárd főt, az előrejelzések alapján pedig 2030-ra 1,8 milliárd fős nemzetközi turistaforgalomra számíthatunk. Ez a nagymértékű növekedés a turizmus negatív hatásait is erősíti. A problémák megoldására egyre gyakrabban találkozhatunk javaslatokkal, amelyekben a fenntartható fejlődés, fenntartható turizmus, felelősségteljes turizmus és az ökoturizmus kifejezések szinte mindig helyet kapnak.

Európa és ezzel együtt Magyarország célja is, hogy fenntartható és minőségi úti célokot kínáló desztinációként jelenjen meg a turizmus piacán. Ehhez szükséges a fenntartható, felelős és minőségi turizmus kialakításának elősegítése. A fenntarthatóság és a felelősségvállalás minden turisztikai szereplő feladata, a kormányzati szervek, civil szervezetek, vállalkozások, a helyi lakosok és a fogyasztók csak együttesen, összefogva érhetnek el sikereket.

KULCSSZAVAK fenntarthatóság, turizmus, felelősségvállalás

Bevezetés

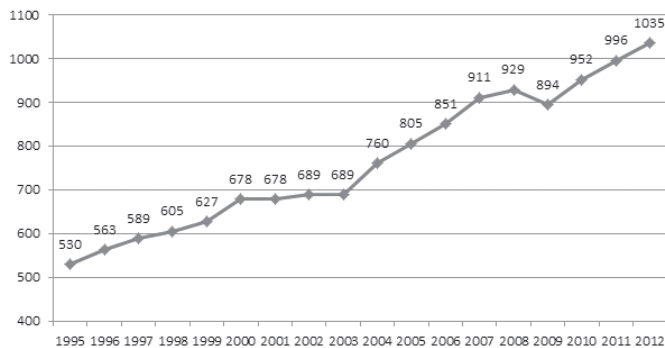
A 21. században a turizmus az egyik legjövödelmezőbb ágazata a gazdaságnak. A globalizáció terjedésével a turizmusban is megjelentek olyan negatív hatások, amelyek miatt a turizmus a mostani formájában hosszú távon fenntarthatatlan. Ezeket a negatív hatásokat elemezve láthatjuk, hogy mennyire fontos, hogy a turizmus szereplőiben tudatosuljon, hogy a rohamos mértékben terjedő tömezturizmus helyett szükség van olyan alternatív turisztikai formákra, mint például a felelősségteljes turizmus. A problémák megoldására egyre gyakrabban találkozhatunk javaslatokkal, amelyekben a fenntartható fejlődés, fenntartható turizmus, felelősségteljes turizmus és az ökoturizmus kifejezések szinte mindig helyet kapnak.

A turizmus dinamikus fejlődése a nemzetközi turistaérkezések számának vizsgálatával jól látható. 2012 végén, először a történelemben, a nemzetközi turistaérkezések száma elérte az évi 1 milliárd főt. Az előrejelzések alapján 2020-ra 1,4 milliárd, 2030-ra 1,8 milliárd fős nemzetközi turistaforgalomra számíthatunk. Ez a nagymértékű növekedés a turizmus negatív hatásait is erősíti.

11 eva.happ@ktk.nyime.hu

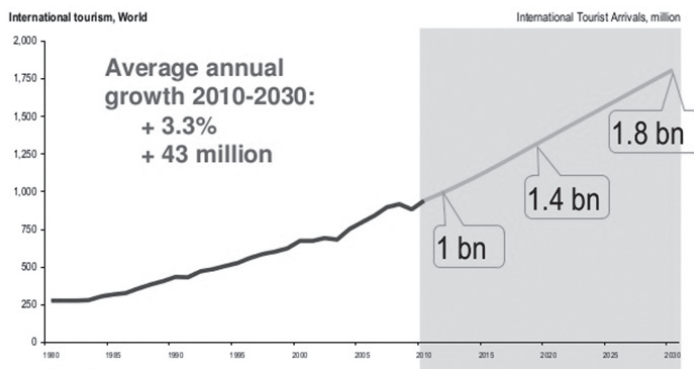
A negatív hatások egyre növekvő arányát az utóbbi években kezdték felismerni a szakemberek is, és ezért hallunk egyre többet a fenntartható fejlődés elvéről vagy a fenntartható turizmusról. A felelősségteljes turizmus még kevésbé elterjedt fogalom (főleg Magyarországon), mégis szorosan kapcsolódik a fenntarthatóság kérdéséhez. A fenntartható fejlődés gondolata az 1970-es években jelent meg először. Felismerték, hogy a fenntartható fejlődés három alappillére (környezet, társadalom, gazdaság) összefügg, és csak úgy lehetnek hatékonyak a lépések, ha ezeket együtt vizsgálják.

Sokan csak egymás szinonimáinak gondolják a fenti fogalmakat, és is nem könnyű feladat különbséget tenni a jelentésük között. Ezek a fogalmak összetartoznak, átfedésben vannak egymással, de mégis vannak árnyalatnyi különbségek az értelmezésükben.

1. ábra: Nemzetközi turistaérkezések száma 1995-2012 (millió fő)

Forrás: UNWTO, World Tourism Barometer, 2013

2. ábra: Nemzetközi turistaérkezések számának előrejelzése 2030-ig (millió fő)

Forrás: UNWTO, World Tourism Barometer, 2013

Fenntartható turizmus – ökoturizmus - felelősségteljes turizmus

A legtöbbet emlegetett fogalom a fenntartható turizmus. Ez a fenntartható fejlődés elvére épül, annak turizmusban való érvényesítését próbálja visszaadni. A fenntartható turizmus átfogóan foglalkozik a fenntarthatóság kérdésével a gazdasági, a természeti és a kulturális környezetben. De a legfontosabb célkitűzés a gazdasági fenntarthatóság, amely csak úgy valósulhat meg, ha figyelmet fordítunk a másik két pillér (természet, társadalom) fenntarthatóságára is.

Az ökoturizmust nagyon sokan azonosítják a fenntartható turizmussal vagy a felelősségteljes turizmussal, de hiába kapcsolódnak egymáshoz ezek a fogalmak, nem egyeznek teljesen.

A szelíd turizmus (soft/gentle tourism) célja a környezet megóvása (ennek része az ökoturizmus is), a társadalmi és kulturális értékek megőrzése és ezek összehangolása a turizmussal. A turizmus ezen formáját a tömegturizmus, más néven kemény turizmus ellentétéként emlegetik.

Az ökoturizmus természeti területekre irányul, hozzájárul a helyi értékek megőrzéséhez, minimalizálja a turisták negatív környezeti hatásait és erősíti a pozitívokat. Az ökoturizmus legfontosabb célkitűzése a fenntarthatóság megőrzése a természeti környezetben, ezért is áll az ökoturizmus keretében szervezett utak célpontjában a természet.

A felelősségteljes turizmus talán a legkevésbé elterjedt fogalom (egyelőre). Inkább csak egy kialakuló szemlélet, arról, hogy a turisztikai szereplők hogyan vehetik a részüket a felelősségvállalásból. A felelősségteljes turizmus leglényegesebb különbsége a másik két fogalommal szemben, hogy a gazdasági és a természeti környezet mellett a társadalomra koncentrálnak. A felelősségvállalásnál minden turisztikai szereplőnek megvan a saját szerepe, amelyet végre kell hajtania. A felelősségteljes turizmus megvalósulása segíti a fenntartható turizmust. A turizmus fenntarthatóságához szükség van a turizmus összes szereplőjének egyfajta szemléletváltására, és a felelősségteljes turizmus megfelel ennek az új szemléletnek. A felelősségteljes turizmus egy olyan utazási szemléletet takar, amelyet betartva utazásaink során pozitív változásokat idézünk elő a célterületen. Ezek lehetnek gazdasági, társadalmi és természeti jellegűek is.

Felelősségteljes turizmus – Cape Town Declaration

A felelősségteljes turizmus kérdésében mérföldkőnek számított a 2002-es év. Ekkor tartották 20 ország részvételével az első konferenciát ebben a témában a Dél-Afrikai Köztársaságban, és ekkor fogadták el a Cape Town Declaration-t. Ebben egyetértettek a Globális Etikai Kódex irányelveivel, és így határozták meg a felelősségteljes turizmus jellemzőit:

- (1) minimalizálja a negatív gazdasági, környezeti és társadalmi hatásokat

- (2) nagyobb gazdasági hasznot generál a helyi társadalomnak, növelve ezzel a helyi közösség jólétét, fejlesztve a munkalehetőségeket és lehetőséget biztosítva a helyieknek a turizmusba való bekapcsolódáshoz
- (3) a helyi embereket bevonja a döntésekbe, hiszen ezek a döntések kihatnak a mindennapi életükre és az életminőségükre
- (4) hozzájárul a természeti és a kulturális örökség megőrzéséhez
- (5) maradandó és sokszínű élményt nyújt a turistáknak azzal, hogy közvetlen kapcsolatba kerülnek a helyiekkel, jobban megismerik a helyi kultúrát, a társadalmi és környezeti viszonyokat
- (6) fontosnak tartja a kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolat kiépítését a turisták és a helyiek között, erősítve ezzel a helyiek identitását és a bizalmát az odaérkező turistákkal szemben

A konferencián elhangzott, hogy fontos az összefogás és az, hogy minden turisztikai szereplő – utazásszervezők, szálláshelyek, kormányzati szervek, civil szervezetek, helyi emberek, turisták – kivegye a részét a felelősségvállalásból.

Felelősségteljes turizmus az Európai Unióban

A felelősségvállalás kérdésének hangsúlyozásához az Európai Unió is csatlakozott, és 2010-ben az Európa Bizottság kiadta a COM(2010) 352 közleményét, amelyben az európai turizmus új politikai keretét mutatja be.

Az Európai Bizottság azzal a céllal készítette ezt a közleményt, hogy szorgalmazza az idegenforgalomhoz kapcsolódó kezdeményezések összehangolt megközelítését, illetve olyan új cselekvési keretet határozzon meg, amely a turizmus versenyképességének növelését szolgálja, és biztosítja, hogy az ágazat képes legyen fenntartható módon fejlődni. A fenti célkitűzések elérése érdekében az idegenforgalom fellendítésére szolgáló intézkedéseket az alábbi négy cselekvési tengely köré lehet csoportosítani:

- az idegenforgalmi ágazat versenyképességének ösztönzése Európában;

Az európai idegenforgalom versenyképességének javítása alapvető feltétele annak, hogy az ágazat dinamikus és fenntartható növekedése stabilabbá váljon. Ennek eléréséhez fejleszteni kell az idegenforgalmon belüli innovációt, a turizmus minden területén javítani kell a kínálat minőségét, fejleszteni kell az ágazatban dolgozók szakmai kompetenciáit, törekedni kell a kereslet szezonálisából fakadó problémák orvoslására, sokszínűbbé kell tenni az idegenforgalmi kínálatot, és végül elő kell segíteni a turizmussal kapcsolatos statisztikai adatok és elemzések javulását. Az idegenforgalmi ágazat jelentős szerepet tölthet be a vállalkozói tevékenység fejlesztésében, mivel az idegenforgalmi vállalkozások túlnyomó többsége kis- és középvállalkozás. Ezenfelül a kézművesség, a művészeti tevékenységek és a turizmus között olyan lényeges szinergiák léteznek, amelyek hozzájárulhatnak a kulturális örökség megőrzéséhez és a helyi gazdaságok fejlődéséhez.

- fenntartható, felelősségteljes és minőségi idegenforgalom kialakításának elősegítése;

Az idegenforgalom versenyképessége nagymértékben kötődik annak fenntartható jellegéhez, mivel a turisztikai célpontok minősége erősen függ természeti és kulturális környezetüktől, valamint helyi társadalmi beágyazottságuktól. Az idegenforgalom fenntartható jellegének számos összetevője van: a természeti erőforrások felelős felhasználása, az idegenforgalmi tevékenységek környezeti hatásának figyelembevétele (pl. hulladéktermelés, a vizekre, a talajra valamint a biodiverzításra kifejtett negatív hatás stb.), megújuló energiaforrások alkalmazása, kulturális örökség-védelem, a turisztikai célpontok természeti és kulturális integritásának megőrzése, az ágazatban teremtett munkahelyek minősége és tartóssága, a helyi gazdasági hatások és nem utolsósorban a vendégfogadás minősége. Ezen elvek nagyban tükröződnek a nemzeti és regionális idegenforgalmi stratégiákban, noha konkrét megvalósításuk még kívánnivalót hagy maga után. A Bizottság több eszközzel is próbálta uniós szinten támogatni a környezetbarát vállalkozásvezetést, például az uniós ökocímke vagy a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszer (EMAS) bevezetésével. Mindemellett az idegenforgalmi vállalkozások Európa szerte meglehetősen eltérő választ adtak a fenntarthatóság kapcsán felmerülő aggasztó kérdésekre. A Bizottság ezenfelül a tagállamok rendelkezésére bocsátott olyan dokumentumokat is, amelyek segítséget nyújtanak az európai környezetvédelmi jogszabályok gyakorlati alkalmazásában mind az egyedi projektek, mind pedig a stratégiai tervek szintjén.

Ebben az összefüggésben a Bizottság a versenyképes és fenntartható európai idegenforgalmi régiók hálózatával (NECSTouR) és a kiemelt európai úti célok (EDEN) hálózatával közösen indított kezdeményezésre támaszkodhat majd egy olyan indikátorrendszer kidolgozásához, amely a turisztikai célpontok fenntartható irányítását teszi majd lehetővé. E gyakorlatot ki kell bővíteni azon európai turisztikai célpontok felértékelése érdekében, amelyek hatékony eszközökkel támogatják az idegenforgalom fenntarthatóságát. Ebben központi jelentősége van azon kezdeményezések támogatásának, amelyek az erőforrások (energia, víz, nyersanyagok stb.) felelős kezelését biztosítják, valamint optimális feltételeket teremtenek a szolgáltatások és a biztonság terén, különösen az idős emberek és a csökkent mozgásképességű személyek fogadását tekintve.

- Európa, mint fenntartható és minőségi úti célokat kínáló régió arculatának ápolása és ismertségének növelése;

Az európai idegenforgalom versenyképessége nagyban függ attól, milyen kép él az emberekben Európáról, és hogy minőségi úti célokat kínáló régiónak tekintik-e. Az egész világra kiterjedő verseny intenzitását szemlélve, továbbá számolva azon harmadik országokkal, amelyek lehetséges kiindulópontjai lehetnek az Európába irányuló turizmusnak, központi jelentőségű azon intézkedések sikeres végrehajtása, amelyek új lökést adhatnak az Európát célzó idegenforgalmi keresletnek. Az

Európai Turisztikai Bizottság által kezelt és az Európai Bizottság támogatásával 2006-ban beindított www.visiteurope.com internetes portál egy igen fontos kezdeményezés Európa harmadik országokban történő népszerűsítéséhez.

Ugyanakkor továbbra is ápolni kell Európa arculatát és javítani kell fenntartható és minőségi úti célokat kínáló régióként való megítélését. Az európai úti célok fokozott vonzereje és ismertsége jelentős pozitív gazdasági hatással lehet, ami az Európán kívülről érkező turisták számának növelésével, valamint az európaiak saját kontinensükre irányuló utazások iránti fokozott érdeklődésével érhető el. Az európai idegenforgalmi kínálat közös megjelenítésének javítása érdekében a Bizottság úgy látja, hogy Európa arculatát az uniós tagállamok és gazdasági ágazatok közös kezdeményezései útján kell népszerűsíteni a világpiacon, kiemelt célcsoportként a következő harmadik országokban: Egyesült Államok, Japán, Kína, Oroszország, India és Brazília. E célból több, kiaknázásra váró cselekvési lehetőség is kínálkozik arra, hogy a különböző, európai vagy akár több nemzetet érintő, tematikus idegenforgalmi termékeket a legfontosabb idegenforgalmi szakkiállításokon megjelenítsék, ezzel kiemelt ismertséget szerezzenek nekik, valamint fokozott figyelmet irányítsanak a nagy kulturális és sporteseményekre, mint pl. az „Európa Kulturális Fővárosa” címhez kapcsolódó rendezvénysorozatra, az „Európai Örökség Napjaira”, az olimpiai játékokra vagy világkiállításokra, amelyek szintén mozgatórugói lehetnek az európai turizmus élénkítésének.

- az EU szakpolitikáiban rejlő és pénzügyi eszközeiből adódó lehetőségek maximális kiaknázása a turizmus fejlesztésére.

Az idegenforgalmi politika jellegét tekintve átfogó, több terület keresztszében áll. Több más európai politika is közvetlen vagy közvetett hatással van rá. Ez különösképpen is igaz a közlekedéspolitikára (fenntartható mobilitás, az utasok jogai és biztonsága, a közlekedés minősége), a versenypolitikára (vállalkozás-összefonódások, különösen az internetes idegenforgalmi kínálat terén, a vertikális integráció, valamint az állami támogatások), a belső piaci politikára (a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadsága az idegenforgalom terén, a szolgáltatások minőségének javítása, az elektronikus kereskedelem fejlesztése), az adópolitikára (a belső piac zökkenőmentes működésének adó jellegű akadályai, az ágazati vállalatokkal, pl. utazási irodákkal szembeni adóügyi elbánás, adókedvezmények), a fogyasztóvédelmi politikára (szerződéskötésből adódó jogok, tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok, távértékesítés), a környezetvédelmi politikára, a foglalkoztatási és oktatáspolitikára, a kultúrpolitikára, és nem utolsósorban a regionális fejlesztési és vidékfejlesztési politikára.

A Bizottság eltökélt szándéka, hogy különböző politikai intézkedéseibe jobban bevonja a turizmus tárgykörét, és gondoskodni fog arról, hogy a hatályos jogszabályok megfelelő alkalmazásával kiaknázhatóvá váljon az ágazatban rejlő versenyképességi potenciál. Fokozott erőfeszítéseket fog tenni a különböző politikai területek közötti koordináció megerősítésére, hogy a politikai intézkedések

meghozatalakor és végrehajtásakor teljes körűen figyelembe tudja venni az idegenforgalmi ágazat érdekeit és szükségleteit.

A turizmus és a felelősségvállalás kérdésköre 2011-ben mindkét EU elnökséget ellátó országban, Magyarországon és Lengyelországban is központi témaként szerepelt.

Felelős vállalkozások

Magyarország Turizmusfejlesztési stratégiája külön pontban foglalkozik a fenntarthatóság, társadalmi felelősségvállalás kérdésével. A kérdéskört négy pontra lebontva határozza meg azokat a feladatokat, amelyek szükségesek a fenntartható és felelősségteljes turizmus kialakításához. A stratégia külön pontokban emeli ki a vállalkozások, szolgáltatói oldal feladatait.

- A vállalkozások fogyasztóvédelem iránti elkötelezettségének javítása, a lakosság tudatos turisztikai fogyasztói szemléletének erősítése
- A hatályos jogszabályi előírások körülhatárolják az utazáshoz kapcsolódó fogyasztói jogokat és azok érvényesítésének módját, azonban a turisták körében ezek gyakran nem ismertek, illetve az érdekek érvényesítése sokszor nehézségekbe ütközik a tájékozatlanság miatt. A turizmusban közreműködő vállalkozások számára is fontos a turisták és a vállalkozások fogyasztóvédelmi ismereteinek bővítése, a tudatos turisztikai fogyasztási szokások kialakítása a potenciális utazók tájékoztatásával és a turisztikai szolgáltatók munkatársainak célzott képzése révén. A „tudatos turista”, mint a turisztikai szolgáltatások elsődleges felhasználója, tisztában van az őt megillető alapvető jogokkal és kötelezettségekkel, s ez hozzájárul a minőségi színvonal emeléséhez. Ez a szemlélet összhangban van a Turisztikai Világszervezet Globális Etikai Kódexében megfogalmazott elvárásokkal
- Folytatni kell a vállalkozók fogyasztóvédelmi ismereteinek elmélyítését az alap és továbbképzési programok tematikájának bővítésével, a jó hazai és nemzetközi gyakorlat bemutatásával, a fogyasztóvédelmi szempontoknak a szolgáltatások minősítési rendszerébe beépítésével.
- A turisták tudatos utazóvá válása érdekében a panaszügyek zökkenőmentes kezelése mellett szükséges az őket megillető jogok megismerése, ami a fogyasztóvédelmi civil szervezetek szerepvállalásával működtethető – elsősorban online - tanácsadó fórummal, a turisztikai szolgáltató helyeken terjesztett tájékoztató kiadványokkal valósítható meg.
- Vállalkozások társadalmi felelősségvállalásának elismerése (tisztességes üzleti magatartás), turisztikai etikai kódexek betartása
- A turizmus kedvező gazdasági hatásai mellett társadalmi vonatkozása is fokozott figyelmet kap a fejlesztési prioritások meghatározása során. A vidéki térségek lakosságmegőrző képességének javításában a

munkahelyteremtésen kívül a turisztikai vállalkozások társadalmi felelősségvállalása is növekvő szerepet játszik. A környezeti kultúra megőrzése, helyreállítása, a rászorulókat iránti figyelem a vállalkozások működésének szerves részévé válik. E szemlélet megerősítése érdekében a turisztikai vállalkozások kezdeményezéseit szükséges összefogni és jó példaként bemutatni, pozitív visszacsatolással megerősíteni. (pl. a Magyar Turizmus Minőségi Díj kritériumrendszerébe beépíteni)

A bizalmi kapcsolat megerősödése az üzleti partnerségben és a szakmai szervezetek által kidolgozott etikai kódexek betartása a vállalkozói kapcsolatrendszerben növekvő jelentőséget kap. Azok a vállalkozások, amelyek deklaráltan elkötelezettek az etikus üzleti magatartás iránt, megkülönböztető kommunikációs eszközök alkalmazásával növekvő elismertségre, és végeredményben üzleti sikerekre számíthatnak. E szemlélet kialakítását szolgálja a szektor szereplőinek ösztönzése a tisztességes üzleti etika gyakorlati útmutatójának kidolgozására, illetve pozitív megkülönböztetés a szolgáltatások nemzeti minősítési rendszerben, promócióban.

- Környezettudatos és klímabarát viselkedés (szolgáltatói és turista) erősítése
- A turizmus negatív környezeti hatásai mérési módszereinek kidolgozása a természetvédelmi és turisztikai szervezetek együttműködésével megtörtént. Ezt követően első lépésként a védett természeti területeken kell a hatásvizsgálatot rendszeressé tenni (pl. támogatási pályázatok feltételeként), majd bővíteni az alkalmazás körét. Az eredmények kommunikációja során a konkrét következmények bemutatása mellett hangsúlyozni kell az állapotjavítás érdekében a turisztikai vállalkozások és turisták által vállalható beavatkozási lehetőségeket (pl. viselkedési kódex).

A hazai turisztikai vállalkozások körében végzett felmérés szerint az éghajlatváltozás turizmusra gyakorolt hatásaival kapcsolatos ismeretek gyakran felületesek. A turisztikai vállalkozások klímatudatos fejlesztési és üzemeltetési gyakorlatának kialakítása érdekében pozitív tartalmú (legjobb gyakorlatokat bemutató) útmutatás szükséges. A termékfejlesztési prioritások meghatározásában, a beruházási projektek kidolgozása során az éghajlatváltozással kapcsolatos adaptációs és mitigációs eszközöket is alkalmazni kell.

- A fogyatékosok, hátrányos helyzetűek egyenlő esélyű részvétel a turizmusban
- A jogszabályi előírások meghatározzák a fizikai akadálymentesítés alapvető követelményeit, illetve tiltják a vendégek bármilyen okból történő diszkriminációját, azonban a fogyatékos emberek számára a megszokott lakóhelyi környezetből való kimozdulás körülmények között előzetes tájékozódást tesz szükségessé, az utazás és a turisztikai szolgáltatások igénybevétele során pedig sajátos elvárásaik vannak, amelyet nem minden szolgáltató képes teljesíteni.
- A gyakorlat azt mutatja, hogy a turisztikai szolgáltató helyeken gyakran az építészeti tervezés és kivitelezés nem veszi teljes mértékben figyelembe a

fogyatékos vendégek igényeit, a desztinációkban csak az attrakciók, szolgáltatások egy része esetében valósul meg a komplex akadálymentesítés.

Annak érdekében, hogy az európai uniós szóhasználat szerint Magyarországon is a „turizmus mindenkié” legyen, azaz a fogyatékos emberek is bekapcsolódhassanak a vendégforgalomba, a nemzeti turisztikai adatbázis részeként hozzáférhető elektronikus adatbázis mellett szükséges a szolgáltatók együttműködése az információk folyamatos karbantartása érdekében, és a személyzet ismereteinek bővítése, szemléletének formálása.

A szolgáltatói oldal felelősségvállalásának alapja, hogy a vállalkozók felállítsák azt a kritériumrendszert, amely alapján tevékenységüket ténylegesen felelősségteljesen tudják végezni. A kritériumrendszer négy fő pontból álljon:

- az első az általános üzletpolitikával kapcsolatos elvárásokat fogalmazza meg. A szolgáltatónak rendelkeznie kell a felelősségteljes utaztatásra vonatkozó írásos üzletszabályzattal, amelyről igazolható módon tájékoztatja az alkalmazottakat, a partnereket és az utasokat is.
- A második pontban a környezetvédelmi politikáról esik szó. A szolgáltatónak rendelkeznie kell természet- és környezetvédelmi gyakorlattal, hulladékkezelésre vonatkozó gyakorlattal, és ezt partnereitől is meg kell, hogy követelje. Ezenfelül a szolgáltatónak javaslatokkal kell ellátnia az utasokat a víz- és az energiafogyasztás csökkentésének módjairól, valamint arról, hogyan támogassák a helyi, természet- és környezetvédő szervezeteket és programjaikat.
- A harmadik részben a társadalmi üzletpolitikára vonatkozó elvárásokat fogalmazzák meg. A szolgáltatónak pontos információkkal kell ellátnia az utasokat a desztináció társadalmi és politikai helyzetéről, illetve megfelelően tájékoztatnia kell őket arról, hogyan tudják minimalizálni a helyi kultúrára gyakorolt negatív hatásait. Mindezekon túl, amikor a látogatás kis közösségeket céloz meg, az utazás szervezőjének kivétel nélkül helyi kísérőt is biztosítania kell.
- Az utolsó pont a gazdasági hozzáállásról szól. Csak akkor vallhatja magát felelősnek egy szolgáltató, ha helyi munkaerőt alkalmaz, helyben előállított termékeket vásárol, helyi szolgáltatásokat veszi igénybe, és csak olyanal szerződik, aki ugyanezt teszi, valamint felhívja az utas figyelmét az ott élő közösség jólétét segítő helyi szolgáltatásokra (éttermek, boltok, kézműves termékek).

Tudatos és felelősségteljes utazó

A WTO a Turizmus Globális Etikai Kódexe alapján elkészített egy kiadványt „Felelősségteljes Turista és Utazó” címmel, amely egy gyakorlati útmutató arra, hogy az utazásunk során turistaként (vagyis inkább utazóként) hogyan tudunk figyelni a környezetünkre, hogy a legkevesebb maradandó kárt okozzuk csak ottlétünkkel

1. Legyünk nyitottak más kultúrák és hagyományok iránt, mert ezáltal szívesebben fogadtatásban részesülünk, és több elismerést kapunk a helyi lakosoktól, ami által maradandó tapasztalatokra tehetünk szert. Tisztelnünk kell a különbségeket, a helyiek társadalmi és kulturális hagyományait, szokásait.
2. Tisztelnünk kell az emberi jogokat. Mások bármely módon való kihasználása ellentétben áll a turizmus alapvető céljaival. A gyermekek és a nők szexuális kihasználása bűncselekmény, ezáltal büntetendő tevékenység.
3. Figyelnünk kell a természeti környezet megóvására. Óvnunk kell a vadvilágot, és ehhez az is hozzátartozik, hogy nem vásárolunk olyan termékeket, amelyek veszélyeztetett növényekből vagy állatokból készültek.
4. Tiszteletben kell tartanunk a kulturális erőforrásokat is. Figyelnünk kell a művészeti, régészeti és kulturális örökségekre.
5. A tisztességes kereskedelem elveit tiszteletben kell tartanunk, és ha helyi kézműipari termékeket vásárolunk, azzal a helyi gazdaságot támogatjuk. Az árukért való alkudozás során vegyük figyelembe a helyi jövedelmi szintet.
6. Az utazás előtt tájékozódunk kell az úti cél aktuális egészségügyi helyzetéről, a konzuli szolgáltatásokról, hogy biztonságban indulhassunk útnak. Minél több információt be kell szereznünk az utazás helyszínéről az indulás előtt, hogy minél jobban megismerjük és megértsük a helyi szokásokat. Ez segít abban is, hogy elkerüljük azokat a viselkedési formákat, amelyekkel megsérthetjük a helyi lakosságot.
7. Tisztában kell lennünk a helyi törvényekkel, hogy ne végezzünk törvényekbe ütköző tevékenységeket

Ezért fontos még inkább elterjeszteni a felelősségteljes turizmus gondolatát, és tudatosítani a turizmus iparág összes szereplőjében a felelősségvállalás fontosságát. A turizmus jelenlegi fenntarthatatlan mértékű növekedését csak a felelősségteljes és tudatos viselkedés állíthatja meg, és formálhatja a fenntarthatóság irányába. A felelősségteljes turizmus a nyugati országokban már kezd a turizmus egyik formájává válni, azáltal, hogy egyre több utazásszervező szervez kifejezetten olyan utakat, amelyek megfelelnek a felelősségteljes turizmus követelményeinek.

Európai kezdeményezések

Az Európai Unióban több, a felelősségteljes turizmus irányába mutató kezdeménnyel találkozhatunk. Ezek közül megemlítendő egyrészt a „minőségi európai turizmus” címke létrehozása, amelynek célja, hogy átláthatóbbá és egységesebbé tegye az uniós szintű minőségértékelést. Az európai címke azon jelenlegi és jövőbeli minőségi idegenforgalmi szolgáltatási rendszereknek ítéltetők majd, amelyek megfelelnek a közös európai feltételeknek. Jelenleg állami és magánkezdeményezések széles skálája határozza meg azokat az elveket és kritériumokat, amelyeknek ez

európai idegenforgalommal foglalkozó érdekelt feleknek meg kell felelniük, ha az Unión belül minőségi idegenforgalmi lehetőségeket kívánnak kifejleszteni és minőségi szolgáltatásokat szeretnének nyújtani. Ezek a minőségbiztosítási rendszerek azonban gyakran nem egységesek és nem állnak egymással összhangban. Ennek az az oka, hogy rendszerint egyetlen ágazatra vagy területi célkitűzésre vonatkoznak, és kidolgozásukra nem integrált európai megközelítés keretében került sor.

A rendszerek széttagoltsága akadályozhatja, hogy az érintettek egyenlő uniós versenyfeltételekkel nyújthassanak minőségi idegenforgalmi szolgáltatást Európában, ami pedig nagy valószínűséggel kedvezőtlenül érinti az európai idegenforgalomi ágazat versenyképességét.

A másik jelentős kezdeményezés a European Destinations of Excellence - Kiváló Európai Desztinációk projekt. Az Európai Bizottság 2006-ban indította útjára a Kiváló Európai Desztinációk nevű projektjét, amely az európai kontinens természeti, kulturális és szellemi örökségének sokszínűségét hivatott bemutatni a turisták számára. Az EDEN egy angol mozaikszó, de egyben egy hívogató, barátságos kifejezés is, eszünkbe juttatva a harmonikus kezdeti állapotot, az invitáló desztinációt. A pályázat keretében az Európai Unió tagállamaiban évente változó témakörben kiválasztásra kerül nemzetenként egy kiváló desztináció. Az EDEN sikerét jelzi, hogy míg kezdetben csak 10, 2011-ben már 23 ország szerepel az európai projektben. Magyarország az indulás éve óta aktív résztvevője a programnak. Eddigi hazai nyerteseink, az Őrség, a Hortobágy, az Írott-kő Natúrpark, a Tisza-tó és a Mecsek sikeres nemzetközi bemutatkozása és a díj elnyerése óta növekvő népszerűsége is azt mutatja, hogy van mire büszkének lennünk. A 2012/2013 tematikája az „Accessible tourism”, amelynek keretében Magyarországon a „Könnyű elérni, nehéz elhagyni-fókuszban az akadálymentes turizmus” témakörben a „Legjobb akadálymentes hazai úti cél” került kiválasztásra. 2013-ban ezt a címet Kaposvár nyerte el.

Összefoglalás

A világ legnagyobb turisztikai szervezete az UNWTO (ENSZ Turisztikai Világszervezete) nagy hangsúlyt fektet a felelősségvállalás kérdésére a turizmusban. 1999-ben megjelentették a már korábban is említett Turizmus Globális Etikai Kódexét, amely fontos iránymutatásokat tartalmaz a felelősségteljes turizmus gyakorlásához. Emellett iránymutatásokat ad és figyelemmel kíséri, hogy a turizmus résztvevői mennyire képesek maximalizálni a turizmus pozitív gazdasági, társadalmi és kulturális hatásait és mennyire tudják minimalizálni a negatív környezeti és társadalmi hatásokat. Legfőbb célkitűzései közé tartozik a szegénység visszaszorítása és a fenntartható fejlődés elvének érvényesítése.

Londonban minden év novemberében megrendezik a világ egyik legnagyobb turisztikai vásárát a World Travel Market-et. Ez egy négy napos

szakmai rendezvény, amelynek keretén belül 2007 óta megrendezésre kerül a Felelősségteljes Turizmus Világnapja (Responsible Tourism Day) az UNWTO támogatásával. Ennek a rendezvénynek a célja, hogy szakmai körökben felhívják a figyelmet arra, hogy a turizmus fenntarthatóságához szükség van a turisztikai szereplők felelősségvállalására.

Európa és ezzel együtt Magyarország célja is, hogy fenntartható és minőségi úti célokat kínáló desztinációként jelenjen meg a turizmus piacán. Ehhez szükséges a fenntartható, felelős és minőségi turizmus kialakításának elősegítése. A fenntarthatóság és a felelősségvállalás minden turisztikai szereplő feladata, a kormányzati szervek, civil szervezetek, vállalkozások, a helyi lakosok és a fogyasztók csak együttesen, összefogva érhetnek el sikereket.

Irodalom

- Az Európai Bizottság közleménye COM(2010) 352 - Európa, a világ első számú turisztikai célpontja – az európai turizmus új politikai kerete, 2010, Brüsszel
- Dávid L.- Kovács Gy.- Szabó L. (2012): Zöld gazdaság – zöld turizmus, HUNGEO. Eger, Magyar Földtudományi Szakemberek XI. Világtalálkozója, Korszerű Földtudományi Oktatás - Versenyképes Gazdaság Konferenciakötet, 79-84. o.
- WTO etikai kódex, letöltve: http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf/hungary_1.pdf
- Responsible tourism in Cape town, letöltve: http://www.capetown.gov.za/en/tourism/Documents/Responsible%20Tourism/Responsible_tourism_bro_web.pdf
- Turizmusfejlesztési stratégia, Nemzetgazdasági Minisztérium, 2011
- World Tourism Barometer, UNWTO, 2013. január, Volumene 11
- www.kalandazelet.hu
- www.responsibletravel.com